

ANALIZA POLJOPRIVREDNIH GAZDINSTAVA U JABLANIČKOM OKRUGU SA AKCENTOM NA OPŠTINU BOJNIK⁹

Dalibor Krstić¹⁰, Snežana Krstić¹¹, Bojan Brajković¹²

Originalni naučni rad

doi: 10.5937/OdrRaz2202019K
УДК: 005.52:631.1(497.11)

Abstrakt

Republika Srbija na žalost nema perspektivu pristupa novom globalnom tržištu kapitala, jer je mukotrpan, još uvek nezavršen proces tranzicije uništio bilo koji konkurentni tržišni potencijal. I dalje je poljoprivredna proizvodnja jedan od glavnih privrednih grana. Poljoprivredno zemljište je jedan od najznačajnijih faktora poljoprivredne proizvodnje. Često je predmet nesuglasica kako na lokalnom tako i međunarodnom nivou kroz svhu upotrebe jer centri moći forsiraju upotrebu poljoprivrednog zemljišta u neproizvodne svrhe.

Ključne reči: gazdinstvo, RPG, popis, poljoprivreda, opština Bojnik

Uvod

Prateći razvoj ljudskog društva kroz prvu industrijsku revoluciju koja je vodom i parom uvela mehanizaciju u procesu proizvodnje, drugu industrijsku revoluciju koja je električnom energijom omogućila masovnu proizvodnju, treću industrijsku revoluciju koja je omogućila

⁹ Rad je rezultat naučno istraživačkog rada na projektu „Mogućnost transfera znanja iz knjigovodstva poljoprivrednim gazdinstvima opštine Bojnik“, sufinansiran od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srbije, broj 400-00-00010/53/2022-02 od 26.12.2022. godine

¹⁰ Docent, Visoka škola za menadžment i ekonomiju Kragujevac, R.Srbija, e-mail: dal.krstic@gmail.com

¹¹ Vanredni profesor, Univerzitet odbrane Beograd, R. Srbija, e-mail: snezanakrstic17@gmail.com

¹² Doktorant na Univerzitetu za poslovne studije Banja Luka, BiH, e-mail: brajkoboy@gmail.com

automatizaciju proizvodnje kroz informacione tehnologije dolazimo do sistema u kome danas živimo, sistema koji je rezultat četvrte industrijske revolucije, revolucije koja spaja materijalnu i virtuelnu sferu svakog vida postojanja i poslovanja, koju prati proces globalizacije i centralizacije kapitala i formiranje novog svetskog poretka. (Ilić, B., 2016) U teoriji četvrta industrijska revolucija trebalo bi da na globalnom nivou poveća prihode i poboljša kvalitet ljudskog života. (Đuričin, S., 2018) U praksi je to malo drugačije, jer te benefite ostvaruju samo oni pojedinci koji mogu da je priušte i koji imaju pristup digitalnom svetu te direktno utiče na formiranje velike nejednakosti jer pre svega anulira mehanizme tržišta rada kroz svoju sveobuhvatnost delovanja. Ovo informatičko društvo (Ilić B., 2003) utiče negativno na poljoprivrednu proizvodnju jer kao teoriju vrednosti priznaje subjektivnu teoriju vrednosti koja se zasniva na fluktuaciji cena oskudnih dobara i preferencijama potrošača (Mazzucato M., 2020).

U radu smo izvršili analizu poljoprivrednih gazdinstava u Jablaničkom okrugu sa akcentom na opštinu Bojnik kao jednu od najnerazvijenijih opština u Republici. Kao eksterne sekundarne izvore podataka smo koristili podatke iz Registra poljoprivrednih gazdinstava o broju registrovanih gazdinstava za period 2017-2022 godina, kao i podatke Republičkog zavoda za statistiku o izvršenoj Anketi o strukturu poljoprivrednih gazdinstava u Republici Srbiji 2018. godine.

Poljoprivredna gazdinstva

Poljoprivredno gazdinstvo je tehnički i ekonomski samostalna proizvodna jedinica koja ima jedinstveno upravljanje i na kojoj privredno društvo, zemljoradnička zadruga, ustanova ili drugo pravno lice, preduzetnik ili porodično poljoprivredno gazdinstvo obavlja poljoprivrednu proizvodnju kao primarnu ili sekundarnu delatnost. (Munćan, P., 2017)

Od 1. oktobra do 30. novembra 2018. godine, Republički zavod za statistiku sproveo je Anketu o strukturi poljoprivrednih gazdinstava, 2018. Anketirano je 120 000 poljoprivrednih gazdinstava, gde su podaci prikazani u tabeli 1.

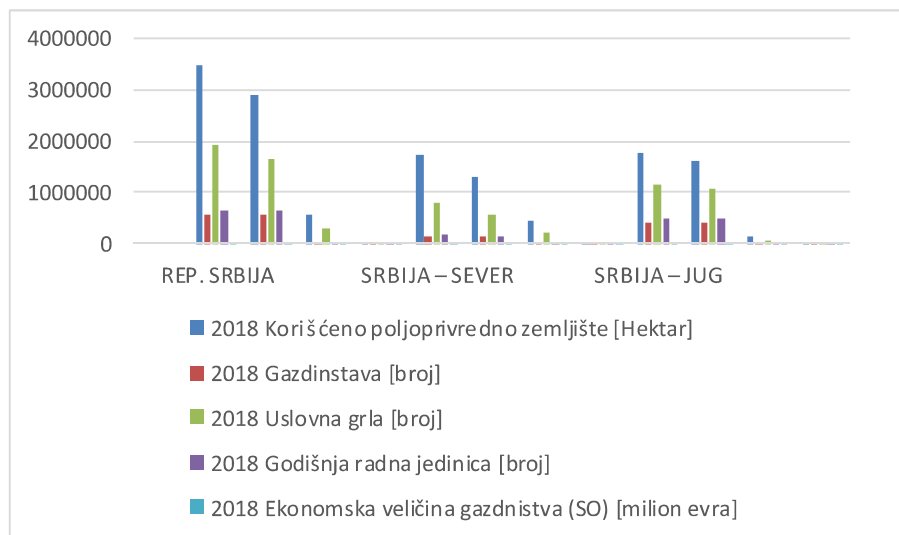
Tabela 1: Podaci o poljoprivrednom zemljištu, broju stoke, mehanizaciji, radnoj snazi na gazdinstvima i primenjenim agrotehničkim merama

			2018				
Teritorija - NSTJ	Veličina KPZ	Pravni status	Korišćeno poljoprivredno zemljište [Hektar]	Gazdinstava [broj]	Uslovna grla [broj]	Godišnja radna jedinica [broj]	Ekonomska veličina gazdinstva (SO) [milion evra]
REP. SRBIJA	Ukupno	Ukupno	3475894	564541	1933840	645733.12	4879
		porodično gazdinstvo	2916125	562895	1651568	627406.28	4221
		pravno lice	557866	1373	276370	17576.92	646
		preduzetnik	1903	272	5902	749.92	12
SRBIJA – SEVER	Ukupno	Ukupno	1719899	157103	784606	163381.75	2321
		porodično gazdinstvo	1287300	156138	562421	148957.4	1760
		pravno lice	431356	853	221200	14118.23	557
		preduzetnik	1242	112	985	306.12	4
SRBIJA – JUG	Ukupno	Ukupno	1755995	407438	1149234	482351.37	2558
		porodično gazdinstvo	1628826	406758	1089147	478448.88	2461
		pravno lice	126509	520	55170	3458.69	89
		preduzetnik	660	161	4917	443.8	8

Izvor: <https://data.stat.gov.rs/Home/Result/1300020101?languageCode=sr-Latn>

Navedenu tabelu možemo prikazati i grafički:

Grafikon 1: Podaci o poljoprivrednom zemljištu, broju stoke, mehanizaciji, radnoj snazi na gazdinstvima i primenjenim agrotehničkim merama

Izvor: izrada autora

Najviše poljoprivrednih gazdinstava ima u regionu Šumadije i Zapadne Srbije (242 636), zatim u regionu Južne i Istočne Srbije (164 802), dalje u regionu Vojvodine (127 070) i na kraju beogradski region broji 30 033 gazdinstava.

U odnosu na rezultate popisa poljoprivrede iz 2012. godine kao bitnije zaključke možemo izdvojiti:

- Broj poljoprivrednih gazdinstava se smanjio za 10%,
- Broj porodičnih gazdinstava se smanjio za 10%, najveći broj se smanjio na teritoriji Vojvodine (13%),
- Broj gazdinstava u svojstvu pravnog lica se smanjio za 38%,
- Prosečna površina korišćenog zemljišta po domaćinstvu se povećala u Vojvodini više od 50%,
- 77% gazdinstava se bave stočarstvom gde je ukupan broj grla goveda smanjen za 3%,
- Prosečan broj članova i stalno zaposlenih na porodičnim gazdinstvima je 2,4 gde se prosečna starost nosioca gazdinstva povećala na 61 godinu,
- Gazdinstva u kojima su nosioci mlađi od 40 godina života se smanjio za 34%.

Jablanicki okrug kome pripada opština Bojnik obuhvata grad Leskovac i opštine Vlasotince, Lebane, Bojnik, Medveđa i Crna Trava kako je prikazano na slici 2.

Slika 2: Jablanički upravni okrug

Izvor: <http://jablanicki.okrug.gov.rs/?lang=sr>

Prema organizacionom obliku, poljoprivredna gazdinstva na teritoriji Jablaničkog upravnog okruga u 2022. godini možemo klasifikovati u sledećoj tabeli.

Tabela 2: Broj gazdinstava u Jablaničkom okrugu prema organizacionom obliku

* - broj gazdinstava ukupno ** - broj gazdinstava aktivna	Bojnik		Crna Trava		Lebane		Leskovac		Medveda		Vlasotince	
	*	**	*	**	*	**	*	**	*	**	*	**
porodično poljoprivredno gazdinstvo	1502	1425	209	177	2795	2650	10732	10126	960	913	3240	3007
preduzeće	5	4	2	2	7	5	34	31	0	0	6	6
preduzetnici	1	1	0	0	2	2	14	14	0	0	4	4
zemljoradničke zadruge	1	0	2	1	1	1	9	9	0	0	1	1
poljoprivredno gazdinstvo sa statusom pravnog lica	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
naučno istraživačke organizacije	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Izvor: podaci preuzeti sa <https://data.gov.rs/sr/datasets/rpg-broj-svikh-registrovanih-poljoprivrednikh-gazdinstava-aktivna-gazdinstva/>

Iz prikazane tabele se vidi da većinu gazdinstava u Jablaničkom okrugu čine porodična poljoprivredna gazdinstva.

Utvrdimo sada za 2022. godinu aritmetičku sredinu broja aktivnih gazdinstava u Jablaničkom okrugu po formuli

$$\mu = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N a_i,$$

gde N predstavlja broj opština u Jablaničkom okrugu dok a predstavlja broj aktivnih gazdinstava i koji je procenat njih udaljen od aritmetičke sredine do:

- jedne standardne devijacije, tj. u intervalu $\mu - \sigma$, $\mu + \sigma$;
- dve standardne devijacije, tj. u intervalu $\mu - 2\sigma$, $\mu + 2\sigma$;
- tri standardne devijacije, tj. u intervalu $\mu - 3\sigma$, $\mu + 3\sigma$.

Gde ćemo standardnu devijaciju računati po formuli

$$\sigma = \sqrt{\frac{1}{N} \sum_{i=1}^N (x_i - \mu)^2}$$

gde N predstavlja broj opština u Jablaničkom okrugu, μ aritmetičku sredinu, a x_i – i-ti član skupa.

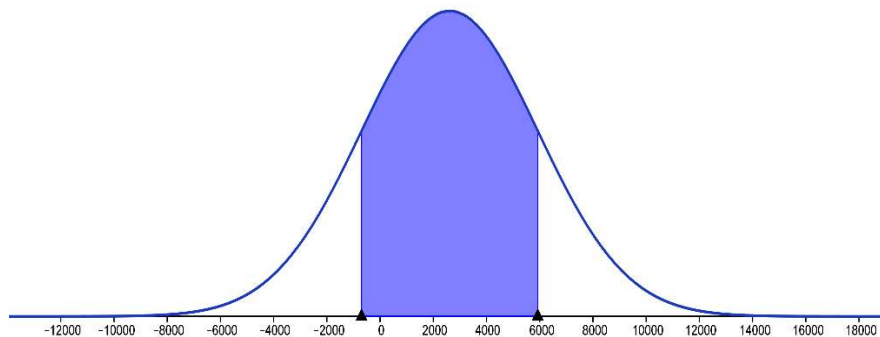
Tabela 3: Obračun intervala odstupanja

Interval		Broj	Procenat
-698.127	5927.842	5	83
-4011.11	9240.826	5	83
-7324.1	12553.81	6	100

Izvor: proračun autora

Kako možemo primetiti standardna devijacija je niska, i možemo zaključiti da broj aktivnih domaćinstava blago variraju oko srednje vrednosti, što možemo videti na sledećem grafikonu.

Grafikon 2: Standardna devijacija aktivnih gazdinstava Jablaničkog okruga

Izvor: obračun autora

Kada govorimo o opštini Bojnik, možemo reći da ona pripada najnerazvijenijim (oko 40% republičkog proseka) i najmanjim (264km²) opštinama Republike Srbije. Nalazi se van značajnijih magistralnih saobraćajnica, 2/3 teritorije se nalazi na brdsko-planinskom području što dodatno otežava konfiguraciju mreže naselja i raspored privrednih aktivnosti.

Prema rezultatima popisa iz 2011. godine, opština Bojnik ima ukupno 11.104 stanovnika što je prikazano u tabeli 4.

Tabela 4: Stanovnici opštine Bojnik

Ukupno	11104
Muško	5609
Žensko	5495

Izvor: <https://opendata.stat.gov.rs/odata/>

U nastavku smo prikazali rezultate sa izvršene gore pomenute Ankete iz 2018. godine samo za teritoriju opštine Bojnik.

Tabela 4: Broj gazdinstava na teritoriji opštine Bojnik od 2017-2022

* - broj gazdinstava ukupno ** - broj gazdinstava aktivna	2017		2018		2019		2020		2021		2022	
	*	**	*	**	*	**	*	**	*	**	*	**
porodično poljoprivredno gazdinstvo	1530	1287	1549	1312	1549	1338	1473	1371	1502	1425	1502	1425
preduzeće	4	4	4	4	4	4	5	5	5	4	5	4
preduzetnici	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
zemljoradničke zadruge	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0
poljoprivredno gazdinstvo sa statusom pravnog lica	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
naučno istraživačke organizacije	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Izvor: podaci preuzeti sa <https://data.gov.rs/sr/datasets/rpg-broj-svikh-registrovanikh-poljoprivrednikh-gazdinstava-aktivna-gazdinstva/>

Iz prikazane tabele se vidi da većinu gazdinstava čine porodična poljoprivredna gazdinstva koja su upisana u Registar poljoprivrednih gazdinstava. Treba naglasiti da na teritoriji opštine Bojnik kao i u celoj Južnoj Srbiji danas većina gazdinstava poseduje minimalne proizvodne potencijale koji se ogledaju kroz nikakvu moć akumulacije, staru radnu snagu, i ekonomskom i moralnom zastarelošću mehanizacije, tako da kada bi i htela, poljoprivredna gazdinstva ne bi mogla da izvrše transformaciju iz nekomercijalnih u komercijalne, jer to podrazumeva veoma velike podsticajne mere koje seljaci ne koriste jer nisu dovoljno informisani o eventualnim paketima mera koje se daju kako na republičkom tako i na lokalnom nivou.

Zaključak

Na kraju možemo zaključiti da porodična poljoprivredna gazdinstva dominiraju u Jablaničkom okrugu i koriste više od 90% poljoprivrednog zemljišta čija je glavna negativna karakteristika usitnjenost i rasparčanost poseda što onemogućava efikasno korišćenje zemljišnih potencijala. Ovo zbog toga što se ne isplati angažovanje savremene tehnologije. Sledeći problem je demografske prirode, jer sve veći broj mladih rešava da traži posao u urbanim, gradskim sredinama.

Literatura

1. Đuričin, S., Beraha, I., & Bodroža, D. (2018). Alternatives for exiting the loss zone for medium-sized agricultural enterprises in the Republic of Serbia. *Ekonomika poljoprivrede*, 65(1), 391-411. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj1801391D>
2. Ilić, B. (2003). Informatičko društvo i nova ekonomija. SD Public.
3. Ilić, B. (2019). Cena zemlje kao faktor održivog razvoja. *Održivi razvoj*, 1(2), 7-16. <https://doi.org/10.5937/OdrRaz1902007I>
4. Ilić, B., Praća, N., & Kolarski, I. (2016). Modern economic and political aspects of the new world order. *Oditor*, 2(3), 49-62. <https://doi.org/10.5937/Oditor1603049I>

5. Koprivica, R., Veljković, B., Gavrilović, M., Šiljić, A., Rašković, V., Stošić, N., Terzić, D., & Đokić, D. (2021). Equipment and engagement of mechanization on the family agricultural farm. *Poljoprivredna tehnika*, 46(4), 74-83. <https://doi.org/10.5937/PoljTeh2104074K>
6. Mazzucato M., (2020), The value of everything making and taking in the global economy, Public Affairs, New York,
7. Munćan, P., & Božić, D. (2017). Farm size as a factor of employment and income of members of family farms. *Ekonomika poljoprivrede*, 64(4), 1483-1498. <https://doi.org/10.5937/ekoPolj1704483M>
8. Simonović, Z., Mihailović, B., & Ćurčić, N. (2017). Structure of agricultural distributions in the Republic of Serbia, by the surface of agricultural land. *Poslovna ekonomija*, 11(2), 247-259. <https://doi.org/10.5937/poseko12-15416>
9. Zakon o poljoprivredi i ruralnom razvoju ("Sl. glasnik RS", br. 41/2009, 10/2013 - dr. zakon, 101/2016, 67/2021 - dr. zakon i 114/2021)

ANALYSIS OF AGRICULTURAL FARMS IN JABLANICA DISTRICT WITH EMPHASIS ON BOJNIK MUNICIPALITY¹³

Dalibor Krstic¹⁴, Snezana Krstic¹⁵, Bojan Brajković¹⁶

Abstract

Unfortunately, the Republic of Serbia has no perspective of access to the new global capital market, because the painstaking, still unfinished transition process has destroyed any competitive market potential. Agricultural production is still one of the main economic branches. Agricultural land is one of the most important factors of agricultural production. It is often the subject of contention both locally and internationally across all uses as centers of power force the use of agricultural land for non-productive purposes.

Key words: *economy, RPG, population census, agriculture, municipality of Bojnik*

Datum prijema / Date of arrival: 14.11.2022.

Datum prihvatanja / Accepted date: 26.12.2022.

¹³ The work is the result of scientific research work on the project "Possibility of transferring knowledge from bookkeeping to agricultural farms of Bojnik municipality", co-financed by the Ministry of Agriculture, Forestry and Water Management of the Republic of Serbia, number 400-00-00010/53/2022-02 dated 26.12.2022.

¹⁴ Assistant professor, School of economics and management studies Kragujevac, Republic of Serbia, e-mail: dal.krstic@gmail.com

¹⁵ Associate professor, University of defence, Republic of Serbia, e-mail: snezanakrstic17@gmail.com

¹⁶ Ph.D student, University of Business Studies, Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, e-mail: brajkoboy@gmail.com